

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

VRIJHEID EN VERVELING

Vindt u ook niet, dat het met de vijfdaagse werkweek een beetje raar gegaan is? Zo was-ie er niet, zo was-ie er wel. Als gewone burgers zijn we er door verrast. We waanden hem nog veraf, maar min of meer op stel en sprong werd hij ingevoerd. Misschien valt daaruit te verklaren, dat we er nog steeds niet over uitgepraat zijn. Ook de gevolgen voor het particuliere leven van de werknemer en zijn gezin laten zich nog niet volkomen overzien. Wij, Nederlanders, zijn echte probleemmakers. Als zoiets plezierigs als de vijfdaagse werkweek wordt ingevoerd, dan zeggen we niet zonder meer „Ha, fijn!” We kunnen het niet nalaten om daar ietwat zwaartillend aan toe te voegen: „Ja maar...!” 't Lijkt allemaal wel mooi, zo'n lang weekeinde, zeggen we dan, maar wat doen de mensen nu met die verruimde vrije tijd? De achtergrond van die vraag ligt in de wat steile levensopvatting, die vele Nederlanders eigen is. Zij vinden, dat iemand iets móet met zijn leven. Je mag zomaar niet wat door het leven heen flierefluiteren. Je moet — let er op, nu komen er 'n paar befaamde kreten — je moet verantwoord leven, je moet aan je persoonlijkheid bouwen.

De uitbreiding van de vrije tijd hoort toch minstens voor een deel aan dit schone streven gewijd te worden. En het koor van sociologen, maatschappelijke werkers en volksontwikkelaars zingt dan de hymne aan de werknemer, die blokfluitend, cursus lopend en een-goed-boek-lezend door zijn vrije-tijdsleven gaat. Zij zien hem in het weekeinde een klassiek concert bezoeken en met de Flora van Heukels in de zijtas de natuur in trekken, vanzelfsprekend steeds vergezeld van zoveel mogelijk gezinsleden, want goed vaderschap behoort bij het verantwoorde leven als saaiheid bij de Nederlandse staatkunde.

Ik werk zelf in de volksontwikkeling en ik maak dus het geredekavel over die zogeheten verantwoorde vrije-tijdsbesteding van dichtbij mee.

Zonder scherts verzeker ik u, dat ik de oprechte bedoelingen wel begrijp van degenen, die zich bezorgd maken over de levensopbouw van de Nederlandse burger in het al-

gemeen. En ik zie er ook heel goed de waarde van in, wanneer iemand zijn vrije tijd leert benutten om de schadelijke kanten van het moderne arbeidsleven te compenseren: de hopeloze eenzijdigheid, 't gebrek aan menselijke contacten, de verdorring van het eigen initiatief. Ook wat mij betreft: leve de persoonlijke hobby's, leve de verenigingen, leve alles wat onze werknemer in aanraking kan brengen met goeie en mooie zaken. Maar we doen er geen goed aan, almaar vanuit onze burchten der welwillendheid met gefronste wenkbrauwen te blijven neerkijken op die honderdduizenden landgenoten, die helemaal niet doordacht en stelselmatig hun persoonlijkheid trachten te verrijken. Ik bedoel al die medeburgers, die in hun lange weekeinde maar wat freewheelen; al die gewone aardige mannen en vrouwen die helemaal niet het gevoel hebben, dat ze iets móeten. Ik geloof, dat we in dit soort zaken de vrijheid boven al moeten stellen, als een volkomen zelfstandige waarde, en dat we ons niet zo gauw benauwd moeten maken, wanneer vele mensen hun vrijheid niet precies zo gebruiken als wij, aartsopvoeders die we zijn — eigenlijk zouden wensen. U begrijpt, dat ik als humanist een bewuste levensopbouw een belangrijke aangelegenheid vindt, en u wilt ook wel van me aannemen, dat ik om die reden een beroep in de volksontwikkeling gekozen heb. Ik wil m'n medeburger dus wel voorhouden, dat hij zaterdagavond nu eens moet beginnen in dat verheffende boek van Tolstoj. Maar ik kan echt niet boos zijn op hem, als hij me dan antwoordt: „Ach, meneer, zaterdagavond komt me slecht uit, want dan is net Tom Manders op de televisie”. En ik kan met hem praten over de karaktervormende waarde van de sport. Maar ik zal hem niet met de vinger nawijzen, als hij vertrouwelijk opbiecht, dat hij het leuker vindt om alleen maar naar een voetbalwedstrijd te kijken. Ach, en zo wil hij misschien in plaats van al die dingen, die ik zo bevorderlijk voor z'n welzijn vind, in het weekend alleen maar wat uitslapen en een kapotte deurknop repareren en een kaartje leggen bij zus Ali. Ik geloof dan wel, dat zijn leven meer inhoud zou kunnen bezitten. Maar ik maak me niet

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 8 juli 1962

werkelijk bezorgd om hem, want hij heeft het zelf zo verkozen en hij is er op zijn manier gelukkig mee. Zonder zich dat als zodanig bewust te zijn, geniet hij van een stuk persoonlijke vrijheid. Nee, als het gaat om een probleem, dat aan de vrije tijd verbonden is, dan denk ik in een andere richting. Het wezenlijke vrije tijdsprobleem in Nederland is niet, of alle burgers wel knutselen aan hun zieleheil, maar het echte vrijetijdsvraagstuk luidt: kunnen we met onze persoonlijke vrijheid nog wel uit de voeten?

Anders gezegd: doemen we niet velen, die zich in vrijheid zouden willen uitleven, tot verveling?

Ik zal u een voorbeeld geven, waardoor u duidelijk zal worden, wat ik met die vraag voor heb. Mijn vrouw en ik vonden voor onze achtjarige dochter het ogenblik gekomen om te leren zwemmen. We wilden haar opgeven voor zwemles bij het overdekte bad in onze buurt. Wat bleek? De administratie wilde haar wel noteren, maar het zou zeker dertien maanden aanlopen, voordat ze aan de beurt was. Kijk, zo wordt een stukje vrijetijdsbesteding onmogelijk gemaakt. En kon ik me nu nog maar verbeelden, dat ik het juist zo slecht getroffen heb. Maar zo is het niet! Er is allerwegen in ons land een verschrikkelijk tekort aan sportakkommodatie. Ik las onlangs een angstaanjagende becijfering: om in het bestaande tekort te kunnen voorzien, moeten er 15 jaar lang, elk jaar opnieuw, tot stand worden gebracht 250 gymnastieklokalen, tien speelhallen, drie sporthallen, 150 overdekte zwem- en instructiebaden en dan nog vele honderden sportvelden. Al die namen op wachtlijsten, al die clubs die een ledenstop hebben moeten invoeren, al die schoolklassen die geen of hoogst gebrekkig gymnastiekonderwijs ontvangen, die zijn met elkaar de weergave van het *werkelijke* vrijetijdsvraagstuk.

En wat denkt u van onze huizenbouw? Onze moderne massawoningen zijn al vaker getypeerd als ruimten om te eten en te slapen. Nu zijn eten en slapen heel plezierige onderdelen van het menselijk bestaan maar in het licht van een verruimende vrije tijd mag toch ook wel de vraag gesteld worden, of je in die ruimten kunt *leven*. Laten we wel wezen: dat kunnen gezinnen met een paar kinderen gewoonlijk niet! Tenminste niet leven in de zin van: uitleven van liefhebberijen. Een knutselhok voor de handige vader, een donkere kamer voor de fotograferende zoon, een eigen kamer voor de

musicerende dochter, het is er meestal niet bij. Natuurlijk, met goede wil en inschikkelijkheid kan er ook in de betonnen slaapplaatsjes, die wij huizen believen te noemen, nog heel wat tot zijn recht komen.

Maar iedereen kent uit z'n omgeving de gevallen, dat hobby's sneuvelen vanwege de kleine en gehorige behuizing. Persoonlijke vrijheid wordt beknot; weër worden idem zoveel mensen dichter in de hoek der verveling gedreven. Het nare is, dat er buiten het huis — in de woonbuurt dus — ook niet genoeg vrijheid geboden wordt, met name niet aan het kind. Om gelukkig te zijn, om zich volgens natuurlijke aandrang te kunnen uitleven, moet een kind beschikken over grote vrije gebieden, waar het heerlijk kan schobberdebonken: een wild partijtje voetballen, een hut bouwen, in een boom klimmen, slootje springen, zwemmen in een plomp, ja als het helemaal goed is ook nog een vuurtje stoken.

Maar welk stadskind kan nog zo in vrijheid kind zijn. Meestal is het aangewezen op de stoep voor het huis, een soort gevangenis met bewegingsvrijheid dus. Sommige gemeentebesturen laten de kinderen op het gras in de plantsoenen. Dat is al een hele verbetering bij vroeger vergeleken. En in heel wat buurten bestaan er speeltuinen, die ik naar waarde weet te schatten. Maar op de keper beschouwd zijn vrije plantsoenen en speeltuinen niet meer dan lapmiddelen. De grote vrijheid, die het kind behoeft, kunnen ze begrijpelijkerwijs niet bieden. In het woordenboek van de jeugd staat het woord verveling. Een grotere vloek kan daarin niet vóórkomen. De oudere jeugd en de volwassenen komen in de stedse woonbuurten al evenmin aan hun trekken. In onze ijver om het woningtekort in te halen, hebben we menigmaal verzuimd behoorlijke gebouwen voor het verenigingsleven neer te zetten. Repetitieruimten voor de zangvereniging, de toneelclub, de harmonie en fanfare; jeugdhonken, handenarbeidzaaltjes; we vonden ze niet zo nodig. Nu zitten we met de brokken. In nieuwe woonwijken blijkt de opbouw van het verenigingsleven toch al moeilijk, maar als dan ook nog de concentratiepunten ontbreken, dan trekken zelfs de geestdriftigen op den duur ontmoedigd af. Alweer een stukje vrijetijdsbesteding de nek omgedraaid. Laat ons zingen „De verveling zal morgen heersen op aard”. En onder dit motto ruimen we vervolgens een complex volkstuinten op ter wille van de stadsuitbreiding, leggen we een vierbaans-rijksweg aan door een heerlijk recreatiegebied, en vergif-

Vrijheid betekent verantwoordelijkheid. Daarom zijn de meeste mensen er bang voor.

George Bernard Shaw

„De huidige mensbeschouwing”,

geschreven door Dr. W. Couturier S.J., Prof. Dr. B. M. I. Delfgaauw, Dr. H. Faber, Dr. K. J. M. van de Loo, Prof. Dr. C. A. van Peursen, Drs. J. G. van der Ploeg, Prof. Dr. A. Poslavsky, Dr. J. P. van Praag, Drs. H. Redeker. (Uitgave N.G.C.).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 24.

tigen we al onze rivieren en kanalen, zodat niemand er meer kan zwemmen of vissen. In het begin heb ik laten uitkomen, dat het begrip vrijheid in de vrijetijdsbesteding wat mij betreft heel ruim genomen mag worden. Zelfs het zalig niets doen en het zich overgeven aan beuzelarijen wil ik desnoods als positieve vrijetijdsbesteding aanmerken, zolang dat niets doen en dat overgeven aan beuzelarijen berusten op een persoonlijke keuze, in vrijheid gedaan. Maar als humanist wil ik me verzetten tegen het niets doen, dat wordt opgedrongen aan iemand die juist graag iets zou willen presteren in zijn vrije tijd. We zijn in Nederland bezig de persoonlijke vrijheid aan te vreten, door alle mogelijke beperkingen op te leggen aan de vrijetijdsbesteding. Het argument, dat dit een gevolg is van de overbevolking en dat er dus

niets aan te doen zou zijn, aanvaard ik niet. Als we werkelijk zouden willen, als we er werkelijk innig van overtuigd waren, dat verveling het eind is van de vrijheid, dan zouden we wel de grootste oplossingen vinden die hier vereist zijn.

In een samenleving die materieel gezien rijker en technisch vernuftiger is dan ooit in haar geschiedenis moet het bijvoorbeeld mogelijk zijn ruige stukken grond in onze stads-uitbreidingen te projecteren, het industriële afval uit rivieren en kanalen te houden, de volkswoningbouw uit zijn staat van vegetatiehollen op te heffen en fantasierijk om te springen met het kleine beetje recreatiegrond dat ons nog rest.

Er bestaat een vrijetijdsvraagstuk. Maar het is oplosbaar.

C. CABOUT

over de grenzen

Het gras, de bomen en de hoge lucht
maken mij tot een vreemdeling.
Ik wandel in hun buitenland
zonder verbinding met het land
van oorsprong en bevestiging.
Ik zie de vreemde zeden der natuur.
Ik luister naar de taal waarin de wind
zich met de bomen onderhoudt
en die ik niet begrijpen kan.
Mijn eigen taal is als een blad
dat in mijn mond verdort.
Ik zoek een moeder die mij als haar kind erkent,
een vader die zich aangordt tot het vuur.
Het gras beweegt alsof het ademhaalt.
De hemel houdt het bos omprangd
en overwint de stille tegenstand.

ADRIAAN MORRIËN

overgenomen uit

Rekenschap juni 1962.

Vakantie 1962

De buitenwerkcommissie van het Humanistisch Verbond organiseert de volgende kampen. Voor nadere inlichtingen: Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

Kinderkamp 10—12 jaar Elspeet 14—21 juli f 39,50

Tentenkamp 13—15 jaar Texel 31 juli—10 aug. f 50,—. (vol geboekt)

id. id. id. 18—28 aug. f 50,—.

Familie zeilkamp te Langweer 4—18 aug. f 65,— per week.

lezingen voor de radio

zo. 15 juli VARA 9.45 uur: A. Katan: „Eén stem in het kapittel”.
zo. 22 juli VARA 9.45 uur: P. Spigt: „Konden wij maar oppervlakkig blijven”.
zo. 29 juli VARA 9.45 uur: Jac. de Roy: „Geen krant in de bus”.
zo. 5 augustus VARA 9.45 uur: C. H. Schonk: „Oorlog in het klein”.
zo. 12 augustus VARA 9.45 uur: J. Bijleveld: „Het derde internationaal congres van humanisten”.
zo. 19 augustus VARA 9.45 uur: W. van Doorn: „Utopie en werkelijkheid”.

Een leven zonder schokkende evenementen. Op 20 maart 1826 in Den Haag geboren, gymnasium, in Leiden rechten gestudeerd. Er is niets dat duidt op enige belangstelling voor de juridische loopbaan, maar na te zijn afgestudeerd vestigt hij zich als advocaat in zijn geboortestad. Hij trouwt met mej. F. Clant, wordt griffier bij het kantongerecht in Oud Beijerland. In die tijd — kennelijk niet erg bezet — publiceert hij veel: „Een studie over het schone en de kunst” en ’t bekende boek: „Vogels van diverse pluimage”. In 1856 is hij weer in Den Haag als substituut-griffier van het Provinciaal Gerechtshof. Tot 4 mei 1873 werkt hij daar tenslotte als substituut griffier bij de Hoge Raad. Dan verzoekt hij eervol ontslag — zevenenveertig jaar oud — om zich geheel aan de literaire journalistiek, aan De Nederlandsche Spectator, een weekblad voor algemene cultuur te wijden. Hij verzorgde met ononderbroken regelmaat de rubriek over allerlei zaken van de dag, letteren, politiek, maatschappij, godsdienst, onder de door Bakhuizen bedachte titel „Vlugmaren”, ondertekend met de door Gerard Keller bedachte naam Flanor. Met deze vlugmaren heeft Vosmaer een niet geringe invloed gehad. Hierin kon hij zijn brede, bezige, aandachtige toewijding van verlate lettré aan alles wat cultureel belangwekkend, dringend of wetenswaardig was, terdege uitleven. Daarnaast schreef hij nog een aantal, meest klassiek getinte romans: „Amazone”, „Inwijding”; lange, epische gedichten: „Londinias” en „Nanno” en een imposante vertaling van de Ilias en de Odyssee.

Zijn dood kwam nog onverwacht. In Territet bleef hij in een benauwdheid op 12 juni 1888. Een korte beschouwing als deze kan de complete mens niet schetsen; het moet voldoende zijn als het gelukt enkele trekken van wel essentiële aard te belichten. En dan is daar in de eerste plaats zijn invloed op de jongere generatie van zijn dagen. Stuiveling heeft met zijn edities der brieven van Vosmaer geen twijfel overgelaten omtrent de plaats die Vosmaer moet worden ingeruimd in de geschiedenis van de Beweging van Tachtig. Vosmaer heeft, zuiverder dan menigeen, geproefd wat er te gebeuren stond. In het algemeen kan men zeggen dat de aesthetische en ethische intuïtie van Vosmaer veel sterker ontwikkeld was dan zijn bewuste redeneervermogens. Hij wedde goed op Bakhuizen, tegenover Potgieter, Drost en anderen. Ook schatte hij Multatuli goed. Ook de Tachtigers — zonder erg precies te kunnen zeggen waarom.

Eigenlijk bezat hij ook geen weloverwogen opvatting aangaande de godsdienst, hoezeer hij in zijn vlugmaren, kerk, godsdienst en godsgeloof ook striemde. Evenmin bezat hij een, zij het zelfs vage, filosofie. In het middelpunt van zijn leven stond een hartstocht voor een nieuwe levensleer: een vrije, ondogmatische, aesthetische en ethische opbouw van het leven. Van deze neiging tot

zuivering uit ijverde hij. Of het nu tegen de wansmaak in de woninginrichting, de toeneeming van roomse invloed op een of ander terrein van de maatschappij, het ontwerp voor het nieuwe Rijksmuseum in gotiek of tegen minderwaardige literatuur ging — hij was het type van de ondogmatische, zeer veelzijdige levenskunstenaar.

Hij heeft gezocht naar de levenshouding van de humanist en het moet gezegd worden dat hij een niet gering stuk is gevorderd. Natuurlijk heeft hij zich wel eens vergalopeerd. Maar hij was — zeer beslist — goud-eerlijk.

Hij verfoeide bijvoorbeeld de herleving in de bouwkunst van de gotiek, waarvan Cuypers de exponent te onzent was, zozéer dat hij op de Keulse en de Utrechtse Dom ietwat melige woordspelingen met het adjectief „dom” construeerde. Hij sprak ook van het Cuyperiaanse bastaard-genre. Maar over Cuyper zelf zei hij toch nadrukkelijk: „dat de bouwmeester een kunstenaar was van ongemeen talent en een man wiens fantasie zich in het plan voor het Rijksmuseum op verbazende en rijke wijze had geopenbaard.” Het plan zelf was hem evenwel geen goed woord waard.

Dit is één voorbeeld, er zijn er veel meer. Maar één illustratie is genoeg om duidelijk te maken hoe hij zocht naar een zuivere waarheid. Hij zocht, en zijn hele werk, zou men — in navolging van Allard Pierson — kunnen noemen: „Wandelingen door de wereld”, de titel ook van een van zijn schetsen. Hij heeft ons taalgebied een uitmuntende vertaling van het grote griekse epos gegeven. Hij heeft als eerste — en als leek — het leven van Rembrandt in de chronologische volgorde van diens werken gereconstrueerd. Hij heeft een „Kunst van het dagelijkse leven” bewerkt, om aan te dringen op eenheid door het hele leven heen van ideaal en werkelijkheid. Hij heeft, jaren vóór de Tachtigers, beklemtoond dat *vorm* en *inhoud* niet te scheiden zijn.

Hij heeft het Christendom uit de grond van zijn hart verworpen: „Tussen de oude leer en de hedendaagse geest is de eenheid niet meer te herstellen. De identiteit van christelijk leven en menselijk leven bestaat niet” (1866).

Daarbij zal hij wel voor velen te rationalistisch zijn geweest — het argument is altijd bij de hand. Hij achtte inderdaad de wetenschap in staat ons een bevredigende levens- en wereldbeschouwing te verschaffen — maar het zou een domheid zijn te menen, dat hij op grond hiervan alle heil van het blote verstand verwachtte.

Hij pleitte voor redelijkheid, die hij vervuld achtte in de Griekse cultuur: „Bij haar kunnen we leren oprecht, vrolijk en fris te zijn, als de natuur en... die verheffing die het lage schuwt.”

P. SPIGT